

ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТСЬКИХ АТИТЮДІВ ДО ВЛАДНИХ ПОСТАТЕЙ

Висвітлюються результати дослідження студентських атитюдів до представників влади різних типів: політичної (у тому числі державної), економічної, сімейної, духовної, інформаційної. Аналізуються особливості оцінок молоддю міри влади у владних постатей, рівня складності їхньої праці, авторитетності та готовності їм підкорятися з боку досліджуваних. Виявлено, що у свідомості студентів найбільше влади зосереджено в руках Президента країни, суддів та олігархів. Найавторитетнішою постаттю, яка найтяжче працює, уявляється мати. Найбільше студенти готові підкорятися владі батьків і педагогів.

Ключові слова: атитюди, влада, владні постаті, студенти.

Освещаются результаты исследования студенческих атитюдов к представителям власти разных типов: политической (в том числе государственной), экономической, семейной, духовной, информационной. Анализируются особенности оценок молодежью меры власти у властных фигур, уровня сложности их труда, авторитетности и готовности им подчиняться со стороны исследуемых. Выявлено, что в сознании студентов больше всего власти сосредоточено в руках Президента страны, судей и олигархов. Наиболее авторитетной фигурой, которая тяжелее всех трудится, представляется мать. Больше всего студенты готовы подчиняться власти родителей и педагогов.

Ключевые слова: атитюды, власть, властные фигуры, студенты.

Постановка проблеми. Влада є важливою формою організації суспільного життя. А тому вивчення особливостей ставлення різних груп населення до її носіїв дозволяє краще зрозуміти суспільні процеси, їхню динаміку, з'ясувати міру ефективності інститутів влади тощо. Зазначимо: цій проблемі вже приділяли увагу окремі дослідники. Зокрема опитування 12 тисяч американських дітей, здійснене Д.Істоном і Дж.Деннісом [7], продемонструвало високу оцінку респондентами представників влади – президента і поліцейського, що дало змогу вести мову про формування у дитини на ранньому етапі дифузної підтримки суспільно-політичної системи, психологічного прийняття її. Д.Істон і Р.Хесс досліджували вікову динаміку сприймання батька і президента. Вони встановили існування у дитячій свідомості зв'язку між цими образами, який зменшується з віком [8; 9].

Однак західними та вітчизняними науковцями переважно вивчалися носії політичної влади (та й то загалом вищого, державного рівня). Натомість, аналізові образів інших видів влади (економічної, соціальної, духовної, інформаційної, сімейної тощо) були присвячені лише окремі праці. Так, вітчизняні дослідження 1990-х – першої половини 2000-х років показали, що серед елітарних груп, на думку громадян, значну роль у житті суспільства відіграють мафія, бізнесмени і лише потім чиновники. Українцям уявляється низькою суспільна роль правоохоронних органів. Більшість населення висловила недовіру керівникам всеукраїнського, регіонального і місцевого рівнів. Також високим є рівень недовіри до Верховної Ради, уряду, правоохоронних та фіскальних органів [3]. Незважаючи на масштабність цих досліджень, увага вчених зосереджувалася тут передусім на вивченні ставлення громадян України до інститутів влади, а не до владних постатей. Чимало науковців вивчали образ представника певного виду влади, як-от вітчизняна дослідниця І.Воробйова. Вона дійшла висновку про досить негативну оцінку іміджу працівника міліції на когнітивному та емоційному рівнях. Зокрема, низький рівень розвитку моральної, міжособистісної та мотиваційної сфер особистості, за автором, відбивають наступні характеристики, зазначені опитаними: грубість, підозрілість, байдужість, нескромність, безчесність, безпринципність, користоловство. Водночас респонденти підкреслюють вольові риси працівника міліції (цілеспрямованість, упевненість у собі, спостережливість, наполегливість), а також уміння впливати на людей. Характерними стилями взаємодії міліціонера з населенням є підозріливий, егоїстичний та авторитарний, що вказує на перевагу агресивно-конкурентної тенденції в поведінці працівника міліції. Позитивніші оцінки громадян зареєстровані щодо слідчого та працівника карного розшуку, а більш негативні – до працівника ДАІ [1]. Російський учений В.Серий веде мову про загалом негативну оцінку населенням суддів. На думку науковця, це пояснюється зниженням в останні роки частки суддів, які демонструють високоморальну поведінку, і збільшенням у цих постатей прагматизму, орієнтації на меркантильні цінності. Це тоді, як центральним компонентом іміджу судді є моральні риси (справедливість). Крім того, судді уявляються відірваними від народу і пов'язаними з кримінальними структурами [6]. Інша російська дослідниця, І.Коноваленко, зосередилася на вивченні уявлень про чиновника і депутата. Отримані нею результати продемонстрували наявність дуже малої частки позитивних і значної кількості нейтральних та негативних

асоціацій із владними постатями. Зокрема чиновник в опитаних асоціюється з поняттями: “бюрократ”, “службовець”, “хабарник”, “виконавець”. Щодо депутата домінували асоціації: “Дума”, “слуга (представник) народу”, “нахлібник”, “годівниця”, “неробство” тощо [4]. Дані Ю.Левади, отримані у 1998 році, засвідчили, що люди, наділені великою владою, уявляються населенню переважно такими, що дбають лише про свої привілеї та прибутки і розглядають владу як самоціль [5].

Досліджуючи батьківські образи, ми дійшли наступних висновків. У свідомості дітей та молоді існують два основні типи образу батька. Перший обумовлюється існуючими статеворольовими стереотипами, за якими батько є носієм типових чоловічих рис (сила, сміливість, авторитетність тощо). Другий образ складається з комплексу рис морально-етичного (повага до інших, справедливість, чесність, вихованість) та фемінінного (скромність, доброзичливість) типів. Образ матері є більш різноплановим та багатобічним, ніж образ батька. Але в цілому мати уявляється авторитетною фігурою, втіленням різноманітних позитивних рис. Аналіз вікової динаміки результатів засвідчив зростання з віком критичності мислення, адекватного сприймання батьківських авторитетів і зменшення їхньої ідеалізації [2].

Зважаючи на вищесказане, **метою** нашого дослідження стало з’ясування специфіки студентських атитюдів до владних постатей, а його **предметом** – особливості когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів атитюдів сучасних студентів до представників влади різних типів.

Методика та організація дослідження. Вибірку склали студенти 1-5 курсів психолого-педагогічного факультету Чернігівського педуніверситету імені Т.Г.Шевченка (спеціальності “Психологія” та “Соціальна педагогіка”). Загальна кількість досліджуваних налічувала 100 осіб, з них 68 дівчат і 32 хлопці. Переважання дівчат серед респондентів пояснюється специфікою навчальних закладів гуманітарної спрямованості.

Для вивчення уявлень про представників влади нами були використані чотири шкали, побудовані за принципом особистісного семантичного диференціала. Шкали добиралися відповідно до структури атитюда, а саме: когнітивного (“мають велику владу – мають малу владу”, “у них легка праця – у них важка праця”), емоційного (“неавторитетні для мене – авторитетні для мене”) та поведінкового (“готовий їм підкорятися – не готовий їм підкорятися”) компонентів. За допомогою шкал СД ми просили оцінити за семибальною шкалою чотирнадцять постатей (“Викладачі”,

“Президент країни”, “Лідери політичних партій”, “Голови місцевого самоврядування”, “Чинovníки (держслужбовці)”, “Судді”, “Депутати”, “Міліціонери”, “Олігархи”, “Священики”, “Кримінальні авторитети”, “Журналісти”, “Батько” та “Мати”). При виборі цих постатей ми керувалися наступними моментами. По-перше, вони, на наш погляд, уособлюють основні види влади, наявні в суспільстві: політичну (у тому числі державну), соціальну, економічну, духовну, інформаційну, сімейну тощо. По-друге, ці образи представляють владу на різних її рівнях (державному, суспільному і міжособистісному). По-третє, вони дозволяють вивчити особливості ставлення до представників різних гілок державної влади: законодавчої (депутати), виконавчої (президент, місцеві чиновники, міліціонери) та судової (судді). По-четверте, дають змогу дослідити особливості молодіжних атитюдів до офіційної і тіньової (в особі кримінальних авторитетів, олігархів) влади. По-п’яте, обрані постаті узгоджуються зі специфікою нашої вибірки – адже з одними студенти постійно взаємодіють (батьки, викладачі), з іншими можуть мати справу у щоденному житті (чиновники, міліціонери, судді, священики, журналісти тощо), а від діяльності владних представників державного рівня (президента, лідерів політичних партій, депутатів тощо) залежить їхнє майбутнє. Опрацювання результатів здійснювалося шляхом математико-статистичної обробки даних із використанням програми SPSS.

Результати дослідження та їх обговорення. За результатами загальної вибірки (див. табл. 1), найбільше влади, на думку опитаних студентів, мають президент, олігархи та судді. Такі результати є закономірними, адже президент – це очільник держави і від його діяльності значною мірою залежить добробут громадян України; олігархи зосереджують у своїх руках суттєву частку економічної влади, а судді уособлюють юридичну владу і представляють закон. Найменше влади, згідно з респондентами, мають журналісти. Можливо, це пояснюється відсутністю в них можливості безпосередньо керувати населенням. Їхній вплив є швидше опосередкованим, який здійснюється шляхом використання інформаційних ресурсів. При цьому зазначимо, що найбільш одностайними опитані були в уявленні про міру влади у суддів і найменш одностайними – в оцінці рівня влади батька. Напевно, таку тенденцію можна пояснити тим, що в різних сім’ях роль батька є різною (главою родини може бути й мати), натомість влада у руках правосуддя є незаперечною для переважної більшості опитаних студентів.

Таблиця 1

Середні показники оцінок владних постатей ($M \pm \sigma$)

№	Владні постаті	Міра влади	Складність праці	Авторитетність	Готовність підкорятись їм
1	Викладачі	4,5 ± 1,3	5,6 ± 1,0	5,0 ± 1,4	4,6 ± 1,4
2	Президент країни	6,0 ± 1,5	4,3 ± 1,8	2,5 ± 1,5	2,9 ± 1,6
3	Лідери політичн. партій	4,9 ± 1,4	3,8 ± 1,5	2,3 ± 1,2	2,3 ± 1,1
4	Голови місцевого самоврядування	4,7 ± 1,4	4,2 ± 1,3	3,0 ± 1,4	2,9 ± 1,4
5	Чиновники	4,5 ± 1,4	4,0 ± 1,5	2,7 ± 1,4	2,7 ± 1,3
6	Судді	5,9 ± 1,1	5,5 ± 1,3	4,3 ± 1,6	4,3 ± 1,6
7	Депутати	5,0 ± 1,4	3,4 ± 1,6	2,4 ± 1,2	2,3 ± 1,2
8	Міліціонери	4,9 ± 1,5	4,9 ± 1,7	3,5 ± 1,8	3,6 ± 1,9
9	Олігархи	5,9 ± 1,3	4,0 ± 1,8	3,0 ± 1,7	2,3 ± 1,4
10	Священики	4,5 ± 1,7	4,7 ± 1,7	4,2 ± 1,9	3,9 ± 1,9
11	Кримінальні авторитети	5,3 ± 1,6	3,5 ± 1,9	2,2 ± 1,7	1,9 ± 1,3
12	Журналісти	4,0 ± 1,5	5,6 ± 1,2	3,5 ± 1,6	3,6 ± 1,6
13	Батько	5,1 ± 1,7	5,3 ± 1,7	5,4 ± 2,0	5,0 ± 1,9
14	Мати	5,6 ± 1,3	6,2 ± 1,2	6,1 ± 1,2	5,6 ± 1,4

Примітка: була використана семибальна шкала, де 1 – мінімальний, а 7 – максимальний показник.

Щодо праці, то найтяжчою вона уявляється студентам у матері. Це й зрозуміло, адже мати в сім'ї має багато обов'язків: на ній зосереджене домашнє господарство, виховання дітей тощо. До того ж із нею опитані безпосередньо й постійно контактують, а тому про її працю знають не з чуток. Оскільки серед опитаних переважають дівчата, можемо також припустити, що спрацьовує ідентифікація останніх із мамою, а отже, й співчуття її "нелегкій долі". Зазначимо, що важкою студенти вважають також працю журналістів, викладачів та суддів. Робота журналістів та викладачів, як відомо, пов'язана зі збиранням та аналізом інформації. Оскільки студенти протягом навчання у ВНЗ також мають справу з пошуком інформації та опануванням її, припускаємо, що вони оцінюють таку працю як нелегку. Стосовно суддів, то, мабуть, складність їхньої роботи в очах респондентів пояснюється необхідністю приймати рішення, від яких залежить доля конкретної людини, та відповідальністю, що лежить на плечах представників правосуддя. Найлегшою ж є, переконані студенти, праця депутатів і кримінальних авторитетів. Мабуть, тому, що бандити живуть за чужий

рахунок, а у формуванні іміджу депутата не останню роль зіграли ЗМІ (які регулярно повідомляють про “мажорний” спосіб життя багатьох народних обранців, бійки на засіданнях Верховної Ради тощо). Наголосимо, що найбільш схожі оцінки серед опитаних було отримано щодо міри важкості праці викладачів. Це є логічним, адже з останніми студенти постійно мають справу і можуть особисто оцінити їхню працю. Натомість, найбільші розходження ми виявили в оцінках праці кримінальних авторитетів, що може пояснюватися тіншовим характером їхньої діяльності.

Найавторитетнішою владною постаттю респонденти вважають матір. Це можна пояснити як ключовою роллю матері у вихованні дітей, так і домінуванням дівчат у нашій вибірці (адже відомо, що дівчата часто ідентифікують себе з мамою). Натомість, кримінальні авторитети, лідери політичних партій і депутати є найменш значущими для респондентів. Щодо кримінальних авторитетів так і має бути, бо ця група є асоціальною. Низький авторитет лідерів і депутатів пов’язаний, мабуть, зі зневірою молоді в ефективній діяльності політиків і аполітичністю опитаних (останнє припускаємо зважаючи на специфіку вибірки – студенти навчаються за спеціальностями, далекими від політики, і більшість складають дівчата). Цікаво, що найменш однотайно респонденти оцінили рівень авторитетності батька, а найбільш схожі показники було зафіксовано щодо авторитету матері (такі дані ми пояснюємо переважанням у вибірці дівчат і ключовою роллю матері в сім’ї), лідерів політичних партій і депутатів. Лідери партій і депутати користуються найменшим авторитетом серед більшості опитаних, бо, напевно, вже “дістали” своєю неефективною політикою.

Найбільше респонденти готові підкорятися батькам та викладачеві. Адже з ними студенти постійно контактують і саме вони мають нині реальну, безпосередню владу над молоддю. Найменшою мірою респонденти готові підкорятися кримінальним авторитетам, що переконує в законослужняності опитаних студентів, їхній повазі до суспільних норм. Цікаво, що найбільш однотайними респонденти були в оцінці своєї готовності підкорятися священикам і батькові. На наш погляд, батько уособлює для студентів “маскулінну владу” (йому відводиться роль захисника, розв’язувача проблем, наставника), а священик – моральну владу. До того ж дівчата (нагадаємо, вони переважають серед опитаних), є загалом конформнішими від чоловіків і більше піддаються впливові релігії. Найменш схожі оцінки були отримані щодо готовності молоді підкорятися лідерам політичних партій, що, можливо, пояснюється аполітичністю та позапартійністю опитаних.

Процедура t-критерія Ст'юдента дозволила виокремити ряд достовірних відмінностей у відповідях юнаків і дівчат. Зокрема дівчата вище, ніж хлопці, оцінюють важкість праці суддів, депутатів (при $p = 0,01$), священників (при $p = 0,05$), авторитетнішими вважають священників і журналістів (при $p = 0,05$). Останніх представниці жіночої статі також наділяють більшою владою, порівняно з юнаками (при $p = 0,05$). А священникам дівчата готові підкорятися більшою мірою (при $p = 0,001$). Такі результати є закономірними, адже відомо, що жінки лояльніше оцінюють інших людей, ніж чоловіки (які є більш критичними у ставленні до інших). Крім того, вищі показники у дівчат за всіма шкалами щодо особи священника знову ж таки ми пояснюємо більшим конформізмом та вищою релігійністю жінок, порівняно з чоловіками.

Щоб поглибити уявлення про наявні у свідомості студентів атитюди до владних постатей, ми застосували метод факторного аналізу (за процедурою обертання факторів Varimax).

Внаслідок факторизації образів *за критерієм міри влади* виділилося чотири фактори, загальний внесок у сумарну дисперсію яких складає 54%.

Перший фактор (14,8%) ми інтерпретували як *“представники політичної і державної влади”*. До нього увійшли чиновники (0,796), голови місцевого самоврядування (0,713) та лідери політичних партій (0,709). Як бачимо, у свідомості опитаних студентів влада пов'язується, перш за все, з постатями політиків та державних службовців. Зазначимо, що, за результатами одномірного розподілу, ці постаті уявляються наділеними досить великою владою.

Другий фактор (14,3%) складають журналісти (0,601), міліціонери (0,596), матері (0,561) та викладачі (0,556). З цими постатями студенти безпосередньо чи опосередковано (через ЗМІ у випадку журналістів) контактують у повсякденному житті. Їхня влада (котра, як видно з результатів одномірного розподілу, є досить великою) полягає у наданні досліджуваним певної інформації (викладачі, журналісти і, частково, мати) та у цілеспрямованому впливові на них шляхом виховання і спонукання до певних дій (мати, міліціонер, викладач). Саме тому цей фактор умовно був названий нами *“носій інформаційно-виховної влади”*.

Третій фактор (13,8%), що отримав назву *“тіньові владні постаті”*, був представлений олігархами (0,728), кримінальними авторитетами (0,626) і депутатами (0,615). Цей фактор відображає уявлення про носіїв тіньової та відкритої влади, як бачимо, у свідомості студентів пов'язані. Можна припустити, що спільним

для зазначених постатей, на думку молоді, є нечесно та легко зароблені гроші, що виступають їхнім владним ресурсом (адже результати первинного розподілу вказують на наявність у них досить сильної влади).

До складу **четвертого фактора** (11%) увійшли батько (0,792) і президент (0,705). Даний фактор відображає стереотипні уявлення молоді про владу: президент – очільник (батько) нації, батько – глава сім'ї (за результатами первинного статистичного аналізу ці постаті наділяються вагомою владою). Цим, напевно, і пояснюється зв'язок указаних образів у свідомості молоді за критерієм міри влади. Цей фактор ми назвали **“чоловічий владний архетип”**.

Факторизація образів *за критерієм важкості праці* дозволила отримати чотири фактори, загальний внесок яких у сумарну дисперсію складає 57,9%.

Перший фактор (24,2%) містить образи лідерів політичних партій (0,822), депутатів (0,794), глав місцевого самоврядування (0,789) та президента (0,743). Цей фактор ми інтерпретували як **“праця політичних постатей”**, оскільки він містить уявлення респондентів про міру важкості праці представників політичної влади. Цікаво, що, згідно з результатами первинної обробки даних, важкість їхньої праці (крім праці депутатів, яка уявляється досить легкою) оцінюється посередньо. Отож, можемо припустити, що опитаним студентам політика видається не дуже складною справою, займаючись якою носії політичної влади “не перенапружуються”.

До **другого фактора** (14,8%) з умовною назвою **“праця носіїв справедливості”** увійшли священики (0,761) і судді (0,688). Кожен із них утілює існуючі в суспільстві норми. Однак, якщо священик представляє неофіційні норми, засновані на вищій моралі, то суддя уявляється поборником офіційних норм (закону). У будь-якому випадку, дотримання цих норм є гарантом захисту суспільної справедливості. Цікаво, що у свідомості респондентів їхня праця оцінюється однаково, а саме посередньо (на це вказують дані одномірного розподілу).

Третій фактор (9,7%) складають кримінальні авторитети (0,686), батько (-0,653) та матері (-0,401). Як бачимо, цей фактор поєднує працю постатей, які з морально-етичної точки зору утворюють два протилежні полюси. Це також підтверджують результати первинної обробки даних, за якими праця батьків оцінюється як важка, а праця кримінальних авторитетів видається значно легшою. Даний фактор ми назвали **“моральний та аморальний полюси влади”**.

Основу **четвертого фактора** (9,2%) з умовною назвою “**важка педагогічна праця**” утворили викладачі (0,739%). Як бачимо, у свідомості студентів праця останніх постає як особлива, така, яку не можна приписати іншим владним фігурам. Мабуть, це пов’язано з тим, що навчання – основний вид діяльності студентської молоді. Постійно відвідуючи заняття і спостерігаючи за викладачами, опитані на власні очі бачать роботу педагогів і усвідомлюють її специфіку та всі складнощі (дані одномірного розподілу свідчать про оцінку праці викладачів як важкої).

Під час факторизації образів за критерієм їхньої авторитетності для опитаних виділилося чотири фактори із загальним внеском у сумарну дисперсію 59,3%.

До складу **першого фактора** (23,2%) увійшли лідери політичних партій (0,833) і депутати (0,777). Отже, цей фактор уособлює уявлення респондентів про авторитетність політичної влади (як показують дані одномірного розподілу, остання вважається неавторитетною). Відповідно, фактор був названий “**неавторитетні політики**”.

Основу **другого фактора** (12,6%) складають міліціонери (0,748) і судді (0,673). Цей фактор отримав назву “**влада закону**”, оскільки відображає ставлення студентів до представників влади, що захищають інтереси держави, закріплені законодавством України. Відповідно до результатів одномірного розподілу, міліціонери та судді для студентів є середньою мірою авторитетними.

До **третього фактора** (12,5%) з умовною назвою “**влада носіїв інформації**” увійшли журналісти (0,694) та викладачі (0,652). На нашу думку, ці постаті у свідомості опитаних пов’язує володіння певною інформацією, що надає їм влади. Однак за рівнем авторитетності для респондентів ці фігури відрізняються: викладачі оцінюються як значно авторитетніші. Це закономірно, адже на студентів педагоги мають суттєвий вплив, дають їм необхідні для майбутньої професії знання і тим самим викликають довіру.

Четвертий фактор (11,1%) поєднав у собі матір (0,766), батька (0,677) та священників (0,624). Цей фактор ми інтерпретували як “**авторитетність моральної влади**”, адже зазначені постаті можуть повчати, виховувати молодь, формувати в неї певні морально-етичні риси та взірці поведінки тощо. При цьому, можна припустити, що результативнішими тут є саме дії батьків (що логічно, оскільки вони змалечку виховують дітей), адже їхній авторитет для студентів є вищим. На це вказують, зокрема, дані первинної обробки результатів.

Внаслідок факторизації образів *за критерієм готовності студентів їм підкорятися* виділилося чотири фактори (загальний внесок до сумарної дисперсії – 57,7%).

Перший фактор (23,4%) утворили образи глави місцевого самоврядування (0,809), депутати (0,789) та лідери політичних партій (0,748). Відповідно, цей фактор було названо нами **“негативізм до політичної влади”**. Такий висновок, принаймні, можна зробити з результатів одномірного розподілу.

Основу **другого фактора** з умовною назвою **“представники юридичної влади, до яких частково готові дослухатися”** (12,5%) склали міліціонери (0,859) та судді (0,801). Ці фігури уособлюють юридичну владу. Можливо, тому готовність підкорятися їм опитані оцінили посередньо (див. результати первинного статистичного аналізу), адже розуміють, що до представників закону все ж таки треба дослухатися.

До третього фактора (12,1%) з умовною назвою **“влада батьків, якій готові підкорятися”** увійшли батько (0,812) й матер (0,727). Як видно з результатів одномірного розподілу, батькам (і в першу чергу, матері) респонденти готові підкорятися. Це законірно, оскільки залежність від батьків у юнацькому віці частково зберігається.

До четвертого фактора (9,6%) увійшли журналісти (0,643) та кримінальні авторитети (-0,611). Цей фактор отримав назву **“нечесна влада”**. Можливо, зв’язок цих владних постатей у свідомості студентів пояснюється уявленням про часті порушення журналістами певних норм, прав власності, вторгненням їх на “чужу територію”, про інколи нечесне здобуття ними певної інформації (не кажучи вже про бандитів, які постійно порушують закон). Однак, за результатами первинного статистичного аналізу, якщо кримінальним авторитетам опитана молодь взагалі не готова підкорятися, то до журналістів іноді згодна прислухатися.

Висновки. Аналіз результатів дав можливість зробити наступні висновки:

1. У свідомості студентської молоді максимальна влада пов’язується як з офіційними державними статусами (передусім, це президент і судді), так і з неофіційними (“тіньовими”) – в особі олігархів. Натомість, найменший владний потенціал приписується журналістам (так званій, “четвертій владі”).

2. Найтяжчою уявляється праця, пов’язана з вихованням, навчанням (просвітництвом) та прийняттям дуже відповідальних рішень. За найлегшу визнається нечесна праця і така, що не виправдовує людських сподівань (так звані “легкі гроші”).

3. Найбільшим авторитетом наділяється батьківська влада (зокрема влада матері як найріднішої людини). Натомість, найменш авторитетною вважається найменш ефективна (у даному випадку – політична влада) та асоціальна влада.

4. Найбільше студенти готові підкорятися владі, з якою постійно зіштовхуються (батьківській та педагогічній), а найменше – незаконній владі (кримінальній).

5. Оцінки окремих владних постатей обумовлені статтю опитаних. Зокрема, з'ясовано, що дівчата лояльніше оцінюють за всіма досліджуваними критеріями представників влади, ніж хлопці.

6. У свідомості опитаних носії політичної влади, інформаційної та сімейної (батьківської) влади і влади закону (лише юридичного або юридичного й морального), зазвичай, відокремлені один від одного. Особливо це стосується політичних владних постатей. Крім того, спостерігається певний зв'язок між офіційною та тіньовою владою.

Список використаних джерел

1. Воробйова І.В. Імідж працівника міліції як чинник розвитку правосвідомості громадян: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.06 “Юридична психологія” / І.В.Воробйова. – Харків, 2007. – 20 с.
2. Дроздова М.А. Механізми відтворення батьківських образів в уявленнях молоді про політичних лідерів: дис. канд. психол. наук: спец.: 19.00.11 / Марина Анатоліївна Дроздова. – Чернігів, 2010. – 247 с.
3. Зоткін А. Ставлення населення України і Польщі до інститутів влади та владної еліти / А.Зоткін // Політичний менеджмент. – 2004. – № 3. – С. 123-133.
4. Коноваленко І.В. “Служащий / чиновник / депутат” в наивной картине мира российского гражданина / І.В.Коноваленко // Политическая лингвистика. – 2011. – № 2 (36). – С. 121 – 124.
5. Левада Ю. Феномен власти в общественном мнении: парадоксы и стереотипы восприятия / Ю.Левада // Мониторинг общественного мнения. – 1998. – № 5 (37). – Сентябрь-октябрь. – С. 9 – 15.
6. Серый В.В. Имидж судебной власти в России как отражение социально-политических процессов: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. полит. наук: спец. 23.00.02 “Политические институты, процессы и технологии” / В.В.Серый. – М., 2011. – 25 с.
7. Koeppen S. Children and Compliance: A Comparative Analysis of Socialization Studies / Koeppen S. // Law & Society Review. – 1970. – Vol. 4, No. 4. – pp.545-564.

8. Easton D. The Child's Political World / Easton D., Hess R. // Midwest Journal of Political Science. – 1962. – Vol. 6, No.3. – pp.229-246.
9. Hess R. The Child's Changing Image of the President / Hess R., Easton D. // Public Opinion Quarterly. – 1960. – Vol. 24, No. 4. – pp.632-644.

There are results of research of students' attitudes toward different power agents (which represents political, state, economical, family, moral and informational power). The peculiarities of students' representations about authority persons (their power level, difficultness of labour, authority and willingness to obedience) are analyzed. It was showed, that according to students' representations, the largest power holders are President of state, judges and oligarchs. The mother is imaging as the most authority and difficult worked person. The most students' willingness to obedience is to the parents' and teachers' power.

Key words: attitudes, power, authority persons, students.

Отримано: 4.02.2012 р.

УДК 316.64 : 159.922

О.Ю.Дроздов

ОНТОГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Розглядаються вікові закономірності становлення та розвитку геополітичної свідомості (ГПС). Наведені результати авторського емпіричного дослідження особливостей геополітичних уявлень учнів 1-х, 4-х, 7-х та 10-х класів, які дозволяють побачити динаміку розвитку географічних і політичних компонентів ГПС, а також певні статеві відмінності. Зокрема, була виявлена тенденція до кількісного та якісного зростання локалізаційного (“знання-де”) та атрибутивного (“знання-що”) компонентів ГПС в учнів 7-х та 10-х класів.

Ключові слова: геополітична свідомість (ГПС), уявлення.

Рассматриваются возрастные закономерности становления и развития геополитического сознания (ГПС). Приводятся результаты авторского эмпирического исследования особенностей геополитических представлений учеников 1-х, 4-х, 7-х и 10-х классов, отражающие динамику развития географических и политических компонентов ГПС, а также определенные половые отличия. В частности, была выявлена тенденция количественного и качественного роста локализационного